

***Documente privind istoria orașului Brașov*
(*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*), vol. IX:
Documente de breaslă. 1420-1580 (Zunfturkunden. 1420-1580),
ediție îngrijită de Gernot Nussbächer și Elisabeta Marin,
Brașov, Editura Aldus, 1999, [459 p.]**

Anul 1999 a debutat editorial cu o publicație arhivistică de excepție: volumul IX al seriei *Documente privind istoria orașului Brașov (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt)*, apărut sub egida Direcției Județene Brașov a Arhivelor Naționale și a Societății de Studii Transilvane din Heidelberg. Ediția, bilingvă (română-germană), îngrijită de doi reputați specialiști de la Arhivele brașovene, Gernot Nussbächer și Elisabeta Marin, are ca temă *Documente de breaslă*, perioada 1420-1580, și cuprinde 198 de documente, dintre care 127 sunt reproduse după originale, 66 după copii, traduceri sau rezumate, iar alte 5 după ediții de documente ale căror originale n-au putut fi identificate. De remarcat faptul că dintre cele 198 de documente cuprinse în volum (75 scrise în limba latină, 109 în limba germană, 12 în limba slavonă și 2 în limba maghiară) 155 sunt inedite (despre 50 dintre ele având vagi informații din unele rezumate, mențiuni sau fragmente publicate). Alte 43 de documente au fost deja publicate, dar în ediții greu accesibile și fără traduceri în limba română, motive pentru care, răspunzând temei volumului, au fost cuprinse în el.

Documentele au fost depistate la Direcțiile Județene Brașov, Sibiu și Cluj ale Arhivelor Naționale, în Arhiva Bisericii Negre din Brașov și în unele publicații.

În volum, documentele sunt grupate pe ramuri meșteșugărești (sectorul alimentar, reprezentat de breslele: măcelarilor, brutarilor și franzelarilor, morarilor, bucătarilor; ramura textilă, care include meșteșugari precum: țesători de postav, tunzători de postav, țesători de postav fin, croitori, frânghieri sau funari; prelucrarea pieilor și a blănurilor este ramura ce grupează jococarii, cizmarii, pantofarii, pielarii, tăbăcarii, curelarii și mănșierii; un mare număr de bresle aparțineau sectorului de prelucrare a metalelor: a fierarilor, a lăcătușilor, a făuritorilor de cuie, a meșterilor arāmari, a aurarilor și argintarilor, a cositorarilor, precum și cele ce îi reuneau pe armurieri, săbieri, scutieri și săgetari, ceasornicari; pentru prelucrarea lemnului sunt specifice meseriile de: tâmplari și sculptori în lemn, butnari, dogari, strungari în lemn, rotari, căruțași; în documentele din volum apar și alte categorii de meșteșugari, cum ar fi: sticlarii, olarii, zidarii, dulgherii, bărbierii). De remarcat faptul că la fiecare meșteșug a fost menționat anul primului document existent.

În volum au fost incluse și documente care oferă informații privind: stabilirea meșteșugarilor străini la Brașov, participarea breslelor la apărarea orașului, reglementări generale ale magistratului orașului Brașov sau ale „Universității Săsești”, taxele meșteșugarilor către magistrat, statutul orașului.

Cele 198 de documente incluse în prezentul volum sunt atât acte normative cât și funcționale, ele reflectând unele aspecte concrete ale evoluției meșteșugurilor (sunt amintite peste 30 de ramuri meșteșugărești practicate în orașul Brașov și în împrejurimile sale) și permițând reconstituirea modului de organizare a breslelor în secolele XV-XVI. Informațiile cuprinse în documente ajută la conturarea rolului meșteșugarilor în menținerea și intensificarea relațiilor economice existente între cele trei țări române (se

întâlnesc solicitări de meșteșugari brașoveni, comenzi de produse din partea domnitorilor Țării Românești și ai Moldovei, multe documente pomenind de reglementări, privilegii ori interdicții de export ale produselor meșteșugărești sau de import a materiilor prime, privind activitatea meșteșugarilor brașoveni în ținuturile de peste Carpați).

Bogăția de informații oferită de documente permite autorilor volumului să conchidă că: „Prin amploarea, diversitatea și ponderea meșteșugurilor și meșteșugarilor în viața social-economică, Brașovul este unul dintre marile centre urbane ale Transilvaniei, alături de Sibiu, Cluj, Bistrița, Sighișoara, Mediaș etc. Ceea ce conferă Brașovului medieval o importanță unică este rolul său de piață comună pentru cele trei țări române, bază puternică în legăturile economice, politice, cât și acela de focar de cultură pentru românii de pe ambele versante ale Carpaților”.

Numărul mare de documente care se referă la bresle a impus ca, într-o primă fază, să vadă lumina tiparului doar cele mai vechi, din anii 1420-1580, autorii propunându-și să editeze mai multe volume cuprinzând documente pe această temă.

Volumul respectă rigorile unei ediții de documente: după menționarea numărului curent al documentului, a datei și locului de emiter, urmează rezumatul în limba română și cel în limba germană, apoi textul documentului, redat, în principiu, în grafia originală. În continuare, este menționată cota arhivistică a documentului (fiind indicate și cotele arhivistice ale altor copii sau traduceri depistate) și se face descrierea diplomatică, inclusiv cea a sigiliilor. Apoi este indicată bibliografia documentului, care cuprinde: ediții de text, fragmente, traduceri, rezumate, mențiuni.

Volumul este întregit cu bibliografia lucrărilor consultate și citate, un glosar de termeni specifici, indici (antroponimic, toponimic și de termeni).

Volumul IX al seriei *Documente privind istoria orașului Brașov* a apărut cu sprijinul financiar al Societății de Studii Transilvane din Heidelberg – Germania, al Institutului de Relații Culturale cu Străinătatea, din Stuttgart, și al Fundației Saxo-Transilvane din München și a fost tipărit, în condiții excelente, la Tipografia româno-italiană „Macovei” S.A. din Brașov, sub egida Editurii „Aldus” din orașul de la poalele Tâmppei.

MARIA IGNAT

***Catalogul Documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale,*
vol. VII, 1650-1653, întocmit de**

**Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Melentina Bâzgan,
București, Arhivele Naționale ale României, 1999, [549 p.]**

Volumul, alcătuit după criteriile folosite și la cele precedente, cuprinde 1047 rezumate și mențiuni documentare, evidențiind un efort deosebit de organizare și sistematizare a imensului material informațional încorporat în actele interne din ultimii ani ai domniei lui Matei Basarab. El reflectă nu numai angajamentul și profesionalismul unor cunoscuți specialiști ai domeniului, din cadrul Arhivelor Naționale, ci mai ales dimensiunile unei școli. Prin stăruința lor sunt aduse, treptat, în fâgașul editorial date valoroase, indispensabile cercetărilor din sfera istoriei și a disciplinelor speciale, conexe,

înlesnind chiar munca, de mare angajament, a colectivului în grija căruia se află acum pregătirea pentru tipar a Colecției naționale de izvoare interne.

O privire atentă asupra cuprinsului volumului învederează lărgirea bazei informaționale a fondurilor documentare, acum în număr de 72 de secțiuni, precum și a altor 143 de manuscrise și colecții, dintre care, unele din Direcțiile Județene ale Arhivelor Naționale Brașov, Covasna și Iași, ce au fost parcurse în vederea constituirii opusului de față.

Așa cum se desprinde și din succintul *Cuvânt introductiv*, cele mai multe informații sunt transmise de documente originale (735), mare majoritate românești, dar și în slavonă (74), iar câteva în limba greacă, maghiară și rusă. Folosirea textelor autentice a făcut posibilă înlăturarea unor lapsusuri prezente în evidențele din Cataloagele documentare apărute în alte centre ale țării.

Informațiile cu care se poate pătrunde mai adânc în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, vreme de însemnate prefăceri în structurile socio-economice ale statului de la nord de Dunăre și de la sud de Carpați, ce sunt dezvăluite pormind chiar de la acest volum, trebuie duse mai departe, prin continuarea efortului editorial. În legătura cu aceasta dorim să relevăm faptul că una din problemele importante supuse atenției cercetătorilor privește procesul învățământului, pormind și de la știutorii de carte, atestați în medii tot mai largi, mai ales din lumea satelor, dregători, slujitori, preoți, pe lângă dieci, grămăticsi, logofeți ș.a. locuitori. Ca atare, socotim că ar fi potrivit ca toți scriitorii actelor să figureze în rezumatele întocmite, chiar dacă autorii celui de al VII-lea tom al Catalogului în cauză nu au alcătuit, ca de obicei, și o listă a acestora.

Așa cum a fost concepută, ca un instrument valoros și operativ de lucru, cu o bogată bibliografie, cu indici toponomastici și de materii, lucrarea distinșilor cercetători Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan și Melentina Bâzgan este un prețios și așteptat dar pentru investigațiile socio-istorice, de genealogie, sigilografie și alte discipline.

Un omagiu trebuie adus Ministerului Culturii, care a sprijinit publicarea volumului în condiții deosebit de avantajoase.

CONSTANTIN BĂLAN

Minoritățile Naționale din România. 1931-1938. Documente, București, Arhivele Naționale ale României, 1999, [515 p.]

În perioada actuală, în care aproape fiecare Comunitate etnică își realizează *istoria proprie* pe pământ românesc, în corelație cu evenimentele însemnate ale istoriei României, a conviețuirii cu întreaga populație a țării, documentele prezentate în cele trei volume ale lucrării *Minoritățile Naționale din România*, apărute până acum, sub egida *Arhivelor Naționale ale României*, sunt de extremă importanță pentru oglindirea ideilor de „națiune“, „minoritate națională“, „comunitate etnică“, drepturi și obligații individuale și colective, dar mai ales modul în care au evoluat ele în perioadele modernă și contemporană, cum și-au găsit ilustrarea în practica legislativă, și, desigur, care este situația actuală în aplicarea prevederilor naționale și internaționale referitoare la

drepturile omului și ale minorităților naționale. Astfel, s-a ajuns cu publicarea de documente până în anul 1938.

Ne exprimăm speranța că neobosiții cercetători arhiviști nu vor abandona această întreprindere valoroasă, utilă, absolut necesară în informarea și documentarea nu numai a specialiștilor, dar și a marelui public interesat să cunoască direct, prin intermediul documentelor, această problematică de strictă actualitate, care se desfășoară sub ochii noștri, în diferite colțuri ale lumii, dar și în apropierea frontierelor țării noastre, de n-am cita decât cazurile care au dus la destrămarea Iugoslaviei, cu genocidurile și războaiele din Bosnia și Herțegovina sau Kosovo.

Autorii volumului III dovedesc nu numai competență în selectarea materialelor prezentate, dar și obiectivitate, punându-ne la dispoziție documente din diverse surse, lăsând interpretarea lor în sarcina cititorului, ceea ce este foarte corect. În acest sens, ne referim, mai ales, la documentele din ultima parte, privitoare la anii 1937-1938, în care se constată o altă optică asupra minorităților, mai ales în ceea ce-i privește pe evrei.

Într-unul dintre manualele alternative privitoare la Istoria Românilor pentru clasa a XII-a, la care este autor și profesorul Ioan Scurtu, coordonator al volumului de față, la capitolul *Unitate și diversitate în România Mare (1918-1940)*, se precizează că: „În perioada interbelică, minoritățile etnice reprezentau 29,1% din populația României. Statutul minorităților a fost consfințit prin decretele-lege din 1918-1919, Tratatul minorităților (Paris, 9 decembrie 1919), înființarea unui Subsecretariat de Stat pentru minorități (decembrie 1920), Constituția din 1923, Legea electorală din 1926 ș.a. Ele aveau la bază principiul egalității politice și confesionale între toți cetățenii României, indiferent de origine etnică, limbă sau religie. Minoritățile și-au păstrat trăsăturile lor specifice, privind ocupațiile, portul, tradițiile, cultura, limba, credințele religioase, aspirațiile pe plan politic” (Ioan Scurtu, Marian Curculescu, Constantin Dincă, Aurel Constantin Soare, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, Editura Petron, 1999, p. 102). Și tot acolo este reprodus art. 5 al Constituției din 1923, care prevedea: „Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi”. (p. 103).

În volumul *Minoritățile Naționale din România. 1931-1938*, este publicat textul integral al Constituției din februarie 1938, unde, la art. 4, se scria: „Toți românii, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt datori: a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea integrității, independenței și demnității ei; a contribui prin munca lor la înălțarea ei morală și propășirea ei economică; a îndeplini cu credință sarcinile obștești ce li se impun prin legi și a contribui de bună voie la împlinirea sarcinilor fără de care ființa statului nu poate viețui”. (p. 494-495).

Tonul imperativ și de ignorare a drepturilor individuale, precum și ale minorităților naționale, în termeni dictatoriali, se continuă în art. 5: „Toți cetățenii români, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt egali înaintea legii, datorându-i respect și supunere. Nimeni nu se poate socoti deslegat de îndatoririle sale civice ori militare, publice ori particulare, pe temeiul credinței sale religioase sau de orice alt fel”. (p. 495).

Diferența de ton între cele două Constituții este evidentă.

La o mai bună înțelegere și interpretare a documentelor prezente în volum contribuie, fără îndoială, *Studiul introductiv*, semnat de profesorul universitar dr. Ioan

Scurtu, în care sunt expuse cu claritate, competența și obiectivitate principalele date privitoare la organizațiile politice ale minorităților și evoluția lor pe scena politică românească într-o perioadă care a cunoscut „... degradarea regimului democratic și ascensiunea forțelor prodicatoriale”. În acest sens, semnalăm a fi lecturate cu atenție sporită sinuozițiile petrecute în dezvoltarea partidelor reprezentative ale etniilor maghiară și germană, în contextul influențelor externe, curente extremiste de stânga sau de dreapta, manifestate și în rândul minorităților naționale, mutațiile politice survenite în România anilor 1937-1938. Faptul că *Studiul introductiv* este publicat și în limbile franceză și germană, la fel ca și lista documentelor, oferă posibilități de acces și cercetătorilor străini interesați într-o problemă de largă circulație internațională în vremea noastră, când România încearcă să pătrundă în organisme ale Uniunii europene și atlantice.

Primul document al volumului, redactat la București, 24 aprilie 1931, semnat de Charles S. Wilson și trimis secretarului de Stat de la Washington, semnalează că „una dintre primele acțiuni ale cabinetului lorga a fost crearea unui Subsecretariat de Stat pentru Minorități, atașat Președinției Consiliului de Miniștri ...”, care, „...pare a fi un experiment interesant și, dacă este sincer, un pas înțelept către soluționarea acestor probleme supărătoare” (ale minorităților naționale – G.M.).

„Probleme supărătoare” erau în 1931 și aveau să se înmulțească în anii următori și datorită factorilor externi. Credem că autorii volumului au procedat foarte corect introducând documentul 4, datat Moscova, 24 decembrie 1931, în care citim: „1. România contemporană nu reprezintă prin sine o unire <<a tuturor românilor>>, ci un stat tipic cu multe națiuni, creat pe baza sistemului prădalnic de la Versailles, pe baza ocupării unor teritorii străine și pe baza înrobirii unor popoare străine ...”, teorie ce a stat multă vreme la baza ideologică a P.C.R., atât înainte de 1931, cât și după cel de-al V-lea Congres al P.C.R.

Din răspunsul lui Ion Pillat (doc. 5) la memoriul contelui Ernest Zichy, prezentat în nomenclatura Federației Maghiare pentru Societatea Națiunilor, referitor la *Regimul școlar al minorităților din România*, deducem că România a fost reclamată pentru: „1. relichiziționarea școlilor numite <<regale catolice>>; 2. exproprierea școlilor fundațiilor private; 3. înscrierea prin constrângere sau amenințări a copiilor minoritari în școlile de stat și refuzul de a admite la o școală minoritară învățători sau elevi de altă limbă sau confesiune; 4. recunoașterea oficială a evreilor ca minoritate națională, deci interzicerea pentru ei de a întreține școli, altele decât evreiești (ebraice), idiș sau românești; 5. analiza numelui, adică obligația legală pentru toți cei care <<au pierdut sau uitat limba lor maternă>> de a-i instrui pe copiii lor în școlile românești; 6. diferite abuzuri de putere și acte diverse de despotism exercitate din partea autorităților școlare pentru a împiedica înscrierea copiilor în școlile maghiare; 7. închiderea școlilor ungurești cu sau fără proces prealabil în cel mai scurt timp ...; 8. numirea și încadrarea învățătorilor care nu cunosc limba maternă minoritară, în școlile de limbă maghiară; 9. restrângerea instrucției școlare maghiare ca urmare a introducerii învățământului în limba română în școli...” ș.a. Regretăm faptul că nu a fost publicat în volum și memoriul amintit, deoarece ar fi fost util înțelegerii mai bune a documentatului răspuns făcut de Ion Pillat, care, în concluzii, afirmă: „în mijlocul unor dificultăți imense, inerente unei schimbări de regim, unei stări de spirit a minorității maghiare refractare, ieri, atotputernică, astăzi atârnată de campania revizionistă de la Budapesta, neputând și nedorind să conceapă – mai ales în primii ani – regimul românesc decât ca pe o situație vremelnică ... statul român întreține sau subvenționează 1357 de școli primare maghiare (483 de stat,

874 confesionale), 56 școli secundare maghiare...”, pentru ca, în finalul documentului să scrie: „Din dorința sa foarte sinceră de înțelegere între români și unguri, Asociația Română pentru Societatea Națiunilor a încercat să răspundă în maniera cea mai precisă la fiecare din memoriul Zichy”. (p. 123).

Am citat aceste două importante documente (unul din 1931 și al doilea din 21 ianuarie 1932), pentru că în anii următori situația va deveni și mai „supărătoare” prin tot ceea ce se va întâmpla atât pe plan intern, cât mai ales în cel extern.

Pentru un istoric este foarte greu să treacă, fără măcar a le pomeni, peste documente de mare interes și în zilele noastre, dar va încerca să facă o selecție care să incite pe cititor la o lectură atentă a celor cu implicații de natură politică având în vedere perioada la care ne referim (1931-1938) și cea care avea să urmeze (1938-1941) până la intrarea României în vâltoarea celui de-al doilea război mondial, cu consecințe tragice pentru întreaga populație a țării.

Documentul 23 se referă la Congresul romilor, care aveau să se constituie, în octombrie 1933, într-o *Uniune a Romilor din România*, sub președinția d-lui G.A. Lăzărescu-Lăzurică, în a cărei hotărâre se preciza: „Ne legăm să fim patrioți, dinastici și ortodocși, respingând orice propagandă subversivă și periculoasă statului român și bisericii ortodoxe”. (p. 185).

În zilele de 7-8 noiembrie 1933, s-a ținut la București primul Congres al Partidului Evreiesc din România (documentul 25), cu un important discurs de deschidere ținut de dr. Theodor Fischer, din care aflăm starea evreilor și doleanțele lor, dar mai ales atitudinea față de celelalte minorități, concretizată în fraza: „Oricâte deosebiri să existe între minoritățile etnice din țară, în ce privește felul așezării lor geografice, condițiunile lor economice, străduințele lor culturale și întreaga lor structură sufletească, însemnătatea politică pentru ele a faptului că sunt în situația de minoritate este, dacă nu identică, cel puțin asemănătoare ... Se impune deci de la sine un raport de armonioasă frăție între organizațiile politice ale minorităților etnice din România”. (p. 195). În introducerea făcută la *Programul Partidului Evreiesc din România*, se arată că „în sufletul oricărui cetățean al României, deci și în acela al cetățeanului de origine evreiască, pot coexista în mod armonic sentimentele de patriotism și afecțiune sinceră către statul român și sentimentul de fidelitate la legăturile cu colectivitatea etnică din care face parte”. (p. 196).

Despre minoritatea germană, majoritatea documentelor se referă la modul în care a acționat organizația hiteristă condusă de Fritz Fabritius, datorită manifestărilor nocive ale acesteia.

În octombrie 1935, la Sibiu, are loc adunarea generală a Uniunii Germanilor din România, care, în *Programul Național al Germanilor din România*, la principii de bază, la punctul 1 se preciza că: „Germanii din întreaga lume formează un singur popor a cărui parte suntem”, iar la punctul 2: „Legea de pământul patriei ne recunoaștem comunitatea de soartă cu poporul român și punem la dispoziția statului capacitatea și credința noastră”. (p. 361).

În ordinea publicării, menționăm documentul 57, referitor la acordul de Front Popular Democratic încheiat la Tebea, în Munții Apuseni, la 6 decembrie 1935, în care se prevedea: „egalitatea de tratament a tuturor naționalităților conlocuitoare, pentru libertatea națională a poporului român”. (p. 373).

În altă ordine de idei, semnalăm și *Mojiunea*, votată de studențimea română creștină la Congresul General de la Târgu-Mureș, din 3-5 aprilie 1936 (documentul 70), în care se arată că

„idealurile naționale“ nu se vor putea realiza decât prin „instaurarea la conducerea statului român a organismului politic naționalist, expresie a credințelor și luptelor ei <<Totul pentru țară>>, <<Garda de Fier>>...”, (p. 413), și în care se cerea: „Românizarea industriei și comerțului”. (p. 414).

Documentele 71 și 72 se referă la Soborul preoților lipoveni de la Fântâna Albă, județul Rădăuți, din 4 mai 1936, în care erau sesizate neînțelegerile lipovenilor, datorate episcopului Inochentie, care „intenționează să alipească lipovenii din Basarabia, Mitropoliei din Moscova, iar cei din Bucovina și Dobrogea să țină de Mitropolia Fântâna Albă” (p. 415), fiind menționat „Congresul religios lipovenesc”, ținut la Fântâna Albă-Rădăuți.

În documentul 74, datat 4 decembrie 1936, al Uniunii Muncitorilor și Țăranilor Maghiari din România, al cărui apel a fost publicat în ziarul „Dimineața” din 5 decembrie 1936, p. 15, referitor la discursul lui Mussolini de la Milano, în care a vorbit de Ungaria ca de „marea mutilată”, se cerea ca maghiarii să aibă conștiința trează că „într-o nouă aventură războinică poporul maghiar poate pierde însăși ființa sa”. (p. 419).

Între atâtea documente este inserat (p. 447-452) articolul *Piloții orbi*, de Mircea Eliade, publicat în „Vremea”, anul X, nr. 505, din 19 septembrie 1937, care merită lecturat pentru frumusețea stilistică în care sunt oglindite realități ale societății românești interbelice, de felul „Imoralitatea clasei conducătoare românești care deține <<putere>> politică de la 1918 încoace nu este cea mai gravă crimă a ei. Că s-a furat ca în codru ..., că luntrea statului nostru e condusă de niște piloți orbi...”, după care urmează diferite aprecieri asupra populației alogene, a românilor rămași în afara frontierei naționale, dar mai ales a politicii statelor vecine față de România.

Această succintă prezentare nu poate fi încheiată fără a semnală și acele documente ce aveau în ele premisele intoleranței, ale pregătirii masacrelor de mai târziu împotriva evreilor, dar și a unor personalități politice românești.

În declarația lui Corneliu Zelea Codreanu, din 29 noiembrie 1937, legată de acordul cu Iuliu Maniu și Gh.Brătianu, se arată clar: „Dl. Maniu este pentru democrație. Eu sunt de părere exact contrară ... Dl. Maniu spune că partidul său va aduce justiție și toleranță pentru minorități. Eu sunt pentru justiție, fără toleranță”. (p. 463). Idei asemănătoare găsim și la A.C.Cuza, în documentul 87, și, în parte, chiar în referatul din 19 ianuarie 1938 al ministrului de Justiție V.Rădulescu-Mehedinți pe baza căruia s-a emis decretul de revizuire a cetățeniei, cu nr. 169 din 1938, semnat de regele Carol II și Octavian Goga, ca președinte al Consiliului de Miniștri.

Deși evenimentele cuprinse în documentele acestui volum s-au petrecut în urmă cu 60-70 de ani față de etapa noii reorganizări a Comunităților etnice din România după Revoluția din decembrie 1989*, avem surpriza să regăsim în ele multe date și fapte asemănătoare cu cele pe care le trăim acum, atât în ceea ce privește mentalitatea unor cercuri politice, dar și atitudinea democrației, toleranței, a marii majorități a poporului român. Conviețuirea în deplină egalitate a tuturor cetățenilor țării creează premisele unei dezvoltări normale în toate domeniile vieții social-economice și politice, înscrierea României în contextul actual al lumii contemporane, al respectului reciproc pentru valorile naționale.

GELCU MAKUTOVICI

* Cele 18 minorități naționale existente acum în România, reprezentate în *Consiliul Minorităților Naționale* de 17 organizații, sunt: albanezii, armenii, bulgarii, cehii și slovaci, croații, grecii, germanii, italienii, maghiarii, polonezii, romii, rușii lipoveni, sârbii, tătarii, turcii și ucrainenii.

***Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri.
Guvernarea Ion Antonescu (vol. II și III),
București, Arhivele Naționale ale României, 1998-1999***

Continuând tradiția și concepția ilustrațiilor înaintași privind locul și rolul Arhivelor în cunoașterea și scrierea istoriei naționale, distinșii și apreciații specialiști prof. univ. dr. Marcel-Dumitru Ciucă, Maria Ignat, Bogdan-Florin Popovici și regretatul dr. Aurelian Teodorescu au pus la dispoziția istoricilor și a publicului iubitor de adevăr noi documente reprezentând *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*.

Volumul al II-lea (842 p., cuprinzând 29 de documente, apărut în anul 1998) și vol. al III-lea (745 p., cuprinzând 24 de documente, apărut în anul 1999) acoperă o perioadă extrem de complexă și dificilă din evoluția societății românești – ianuarie-iunie 1941. În acest răstimp, în viața politică a României s-au produs evenimente care au marcat evoluția statului, dar și a individului. În plan intern, evenimentul cu cea mai mare rezonanță în conștiința contemporanilor a fost, fără îndoială, rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941. În plan extern, participarea României la campania din Est, alături de armatele celui de-al treilea Reich, împotriva U.R.S.S., pentru eliberarea teritoriilor ocupate de Moscova în vara anului 1940, a fost un eveniment care a influențat decisiv istoria românilor în cea de-a doua jumătate a veacului XX.

Despre locul și rolul Mișcării Legionare în viața politică românească, raporturile acestea cu mareșalul Ion Antonescu și rebeliunea din ianuarie 1941 s-a scris mult în ultima vreme. Meritul corpusurilor de documente editate de Arhivele Naționale este, înainte de toate, de a da cititorului documentul care face referire la Mișcarea Legionară integral, fără a fi „omise” pasaje care nu s-ar încadra într-o „viziune” pro sau contra.

Parcurgând stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din 10, 11 și 17 ianuarie 1941, se poate observa că relațiile dintre Mișcare și generalul Ion Antonescu s-au deteriorat rapid datorită abuzurilor pe care legionarii le făceau. În după-amiaza zilei de 10 ianuarie, Ion Antonescu atrăgea atenția conducătorilor Mișcării Legionare „să nu se mai facă nici o descindere noaptea și să nu mai intre nimeni, cu această ocazie, cu revolverele în casele oamenilor, pentru că revolverele nu sunt date polițiștilor pentru ca ei să le pună în pieptul oricui¹”. O zi mai târziu, tonul generalului Ion Antonescu față de capii Mișcării Legionare a devenit vehement, afirmând că se petrec lucruri oribile în țară și îi avertiza pe aceștia că „aveți să cădeți toți sub satărul bolșevic²”. A fost o ultimă discuție pe care Conducătorul Statului a avut-o cu liderii Mișcării, însă fără nici un rezultat. Evoluția evenimentelor din țară ca și poziția lui Horia Sima și a colaboratorilor săi apropiati față de acesta i-au întărit lui Ion Antonescu ideea că „divorțul” de Garda de Fier este iminent. În convorbirile pe care le-a avut cu Adolf Hitler, la Berghof, în ziua de 14 ianuarie 1941, generalul arăta că este dator „să-și salveze țara și o va face, cu Legiunea,

¹ *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. II (ianuarie-martie 1941), ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan-Florin Popovici, București, 1998, doc. nr. 2, p. 56; în continuare se va cita: *Stenogramele...*

² *Ibidem*, doc. nr. 3, p. 59.

fără Legiune, sau – mai mult – contra Legiunii³.

Rebeliunea a fost înfrântă de generalul Ion Antonescu cu ajutorul armatei, în contextul în care Adolf Hitler n-a intervenit de partea legionarilor, așa cum se așteptau o parte dintre ei. Soarta Statului român în timpul evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941 a stat pe muchie de cuțit. „Vă pot spune – afirma Ion Antonescu – că țara aceasta, dacă în lupta odioasă care s-a deschis între mine și legionari și între legionari și Statul român, dacă s-ar fi lichidat în avantajul legionarilor, țara aceasta n-ar fi fost la discreția lor, ci la discreția germanilor și am fi avut protectorat german⁴.”

Interesante sunt, pentru cititorul avizat, explicațiile pe care Ion Antonescu le dă membrilor Cabinetului asupra rațiunilor care l-au determinat să pornească la drum, în guvernarea țării, cu legionarii. „Deci, am fost nevoit să merg, la 6 septembrie, cu Legiunea, pentru că așa voia țara. Dacă atunci aș fi făcut un guvern de uniune națională, pentru că așa cereau interesele țării, aș fi aruncat țara într-un război civil⁵.”

Ca om politic, Ion Antonescu și-a asumat guvernarea alături de Mișcarea Legionară. „Eu sunt principalul vinovat și îmi iau răspunderea în fața țării și a istoriei. Nu puteam să fac altfel; așa era curentul de opinie publică, era o boală generală, care trebuia tratată, ca orice altă boală, de un medic⁶.” Ion Antonescu a reluat ideea privind responsabilitatea instaurării regimului legionar și în alte ședințe ale Consiliului de Miniștri⁷. În mai multe stenograme ale ședințelor care au urmat rebeliunii legionare cititorul va găsi informații relevante despre măsurile care s-au luat pentru pedepsirea rebelilor, ca și a acelor care au comis anterior jafuri și crime.

Rațiunile pentru care generalul Ion Antonescu a apelat, după înfrângerea rebeliunii legionare, la un guvern de militari sunt pe larg prezentate în stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 6 februarie 1941. „De ce am pus militari în guvern? Fiindcă n-am găsit pe cineva care să-și ia asupra lui grija să facă această operație. Am stat de vorbă cu civilii. Dar n-am găsit acest curaj civic. Am apelat la ei, pentru că nu voiam să bag Armata într-o acțiune politică. Am luptat cu dinții să nu bag Armata. Dar când am văzut lipsa de curaj civic la oamenii noștri, care nu mai critică pe stradă, iar când le-am cerut răspundere și i-am chemat la lucru și le-am oferit ministere, s-au dat la o parte. Au spus: să vină militarii. De ce? De poltronerie. Fiecăruia i-e frică să nu-i fie găurită o piele murdară⁸.”

Au existat opinii diferite în istoriografia românească referitoare la nevoia pe care a resimțit-o Ion Antonescu de a-și legitima guvernarea⁹ și de a defini regimul său politic.

³ Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, vol. I, Iași, 1990, p. 175.

⁴ *Stenogramele ...*, vol. II, doc. nr. 5, p. 90.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, doc. nr. 6, p. 116.

⁷ *Ibidem*, doc. nr. 5, p. 103.

⁸ *Ibidem*, doc. nr. 7, p. 168.

⁹ A se vedea pe larg, printre altele: A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976, p. 295-310; Idem, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, 1979, p. 50-53; Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, București, 1992, p. 82-87; Iuliu Maniu – Ion Antonescu, *Opinii și confruntări politice, 1940-1944*, ediție de Ion Calafeteanu, Cluj-Napoca, 1994, p. 47-49.

Conducătorul statului român afirma, în acest sens, în fața colaboratorilor săi, în ședința din 28 februarie 1941: „Ați fost surprinși și dvs. de deciziunea pe care am luat-o, pentru acest plebiscit. A fost necesară măsura, pentru că stau numai pe lovituri de stat. Stau pe lovitura de la 6 septembrie, stau pe lovitura de stat de când s-a creat regimul legionar și stau acum pe o altă lovitură de stat, pentru că am răsturnat chiar eu actul de la 14 septembrie, prin care s-a înființat regimul național-legionar în Țara Românească”¹⁰.

Ion Antonescu a dorit să vadă dacă „Țara a confundat activitatea Generalului Antonescu cu acțiunea detestabilă pe care a avut-o o mare parte din elementele zise legionare”¹¹.

Plebiscitul care a avut loc între 2-5 martie 1941 a confirmat, într-un fel, așteptările generalului Ion Antonescu prin majoritatea covârșitoare a celor care au aprobat „linia” sa politică¹². Cu doar câteva zile înainte de desfășurarea acțiunii plebiscitare, conducătorul statului afirma că „trebuie o ratificare a poporului, pentru ca legionarii să nu vină și să spună că i-am dat jos și pe ei printr-un act de autoritate”¹³ și pentru „consacrarea politicii mele pe plan extern și, bineînțeles, și a politicii pe care vreau s-o fac în viitor pe plan intern”¹⁴.

În legătură cu natura regimului politic instaurat în România după rebeliune, afirmațiile făcute de conducătorul statului în ședințele Consiliului de Miniștri sunt contradictorii. Pe de-o parte, a afirmat că s-a instituit în România „un sistem de dictatură”¹⁵ și că va folosi biciul¹⁶, iar pe de altă se pronunța pentru a fi respectate legea și voința poporului. „Dacă națiunea nu vrea pe generalul Antonescu, – afirma generalul Ion Antonescu, în ședința Consiliului de Miniștri din 1 martie 1941 –, voi spune: <<Desemnați pe cine vreți, pe Maniu, pe Horia Sima, pe Zelea Codreanu sau pe cine știți ce tâlhar de om. Eu mă dau la o parte>>”¹⁷.

În mai multe cazuri atrăgea atenția colaboratorilor asupra respectării legilor, pentru că altfel se trece în domeniul „arbitrarului și nu știu unde mă opresc”¹⁸ și avertiza că: „Executarea oarbă a ordinelor Regelui Carol, ca și a ordinelor mele, nu este o scuză. Eu lucrez cu toată lumea și nu intervin niciodată să se facă un astfel de lucru”¹⁹. Îndemna ca, în acțiunea de guvernare, miniștrii să studieze și să vadă dacă au bază legală²⁰ și să se conducă după „principiile pe care le-am pus în toată administrația publică: omenia, legalitatea și dreptatea”²¹.

¹⁰ *Stenogramele...*, vol. II, doc. nr. 18, p. 438.

¹¹ *Ibidem*.

¹² A se vedea rezultatele în „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 60, din 12 martie 1941, p. 1237-1238.

¹³ *Stenogramele...*, vol. II, doc. nr. 18, p. 438.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, doc. nr. 21, p. 519.

¹⁶ *Ibidem*, doc. nr. 19, p. 461.

¹⁷ *Ibidem*, p. 461-462.

¹⁸ *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. III (aprilie-iunie 1941), ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Maria Ignat, Aurelian Teodorescu, București, 1999, doc. nr. 3, p. 85.

¹⁹ *Ibidem*, p. 74.

²⁰ *Ibidem*, doc. nr. 6, p. 180.

²¹ *Ibidem*, vol. II, doc. nr. 14, p. 295.

În legătură cu participarea României, alături de Germania, la cel de-al doilea război mondial, au existat, în rândul istoricilor, multe controverse și vii discuții. Volumul al III-lea din *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri* cuprinde informații prețioase cu privire la poziția țării noastre față de conflictul mondial, data de când Ion Antonescu a cunoscut că românii vor fi antrenați în război, statutul trupelor germane în România, natura raporturilor politico-militare între cele două state etc.

Din stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri anterioare întâlnirii Ion Antonescu – Adolf Hitler (12 iunie 1941) reiese că Germania nu înștiințase statul român asupra proiectelor sale militare în Răsărit. Relevantă este afirmația făcută de conducătorul statului, în legătură cu aprovizionarea țării, la data de 3 aprilie 1941. „Mai avem încă două luni de zile mai grele în ce privește aprovizionarea. În toate cazurile când se vor ivi dificultăți, vom lua din depozitele Armatei – *poate nu vom fi obligați să facem război până la recolta viitoare*”²² (subl. H.C.).

Având în vedere faptul că generalul Ion Antonescu a urmărit în permanență obiectivul reîntregirii neamului, „dacă nu total, dar în cea mai mare parte”²³, n-a mers alături de Germania în războiul din Balcani, așa cum a făcut Ungaria și Bulgaria. În ședința Consiliului de Miniștri din 15 aprilie 1941, Ion Antonescu aprecia că: „nu trebuie să venim și noi acum cu o lovitură de măciucă, deși Statul Iugoslav nu ne-a fost prieten. Eu am scris într-o carte, chiar în 1919, că, odată cu tăierea Banatului în două, ni s-a băgat un pumnal în inimă. Nu trebuie să scoatem acum acest pumnal și să-l băgăm în sârbi, fiindcă nu trebuie să facem și noi șapta pe care au făcut-o polonezii și pe care au plătit-o cu un an mai târziu! Este o greșeală istorică, pe care noi n-o vom face”²⁴.

O problemă care a făcut obiectul a numeroase discuții în ședințele Consiliului de Miniștri și, prin urmare, apare frecvent în paginile volumelor II și III ale *Stenogramelor* a fost cea a raporturilor statului român cu Germania. S-a acreditat ideea, în istoriografia românească de până la 1989, că generalul Ion Antonescu a înfeudat economia României Germaniei, care a secătuit-o de bogății. În ședința Consiliului de Cabinet din 7 februarie 1941, generalul Ion Antonescu arăta că: „Înțelegerea mea cu nemții este că, chiar în compartimentele unde, din cauza acestor stări, au pătruns mai mulți, ei să dea înapoi. Eu fixez până unde să pătrundă nemții (...). Eu am fost, totdeauna, un om căruia i-au plăcut lucrurile limpede. De aceea, când m-am dus la Berlin, am spus: aceasta este. Dacă acceptați, bine; dacă nu, voi vedea eu ce fac. Și au acceptat”²⁵. Însă, atrăgea atenția colaboratorilor săi că în afaceri cu germanii „este chestiune de rezistență. Ei încearcă, și sunt în dreptul lor. Și noi am face la fel. Își servesc neamul lor, noi, pe al nostru. Deci este ciocnire de interese. Trebuie să știi să lupți, însă în cadrul normal, fără să fie afectate raporturile noastre politice cu Germania”²⁶.

Ion Antonescu a fost adeptul ideii „că absolut nici o putere străină, oricare ar fi ea, n-are dreptul să se amestece în conducerea politică internă a Statului Român, nici direct, nici indirect (...) Singurul care decide este poporul românesc, prin conducătorii pe care și

²² *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 2, p. 41.

²³ *Ibidem*, doc. nr. 1, p. 14.

²⁴ *Ibidem*, doc. nr. 7, p. 209.

²⁵ *Ibidem*, vol. II, doc. nr. 8, p. 183.

²⁶ *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 2, p. 46.

i-a ales²⁷. A considerat că raporturile cu statul german trebuie să stea pe principii corecte. Edificatoare este poziția generalului Ion Antonescu în momentul în care partea germană nu și-a respectat clauza contractuală din Convenția privitoare la construcția unor conducte petroliere. Precizând subsecretarului de stat pentru Petrol și Gaze, Victor Dimitriuc, linia de conduită în raport cu germanii, Ion Antonescu afirma: „N-am intrat sub turci. A dispărut vremea capitulațiilor (...) Să spui: timpul capitulațiilor a trecut. Generalul Antonescu nu semnează și nu acceptă o chestiune pe care nici dumneata, Göring, n-ai fi acceptat-o. S-o facă, dar fără generalul Antonescu. Cu generalul Antonescu nu se pot face lucruri de acestea²⁸”.

Specialistul, dar în egală măsură și cititorul interesat să cunoască modul în care au funcționat economia, raporturile și tensiunile sociale, Justiția și alte instituții fundamentale ale statului român în perioada martie-iunie 1941 vor găsi în *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri* o bogăție de informații. Problemele sociale provocau vii discuții în ședințele Consiliului de Miniștri, fie că era vorba de asistența medicală sau socială, criza alimentară, concedierile din unele fabrici și instituții sau salarizarea. Generalul Ion Antonescu opina că numai printr-o creștere economică sănătoasă se pot rezolva problemele sociale. Referindu-se la necesitatea ajutorării oamenilor săraci, afirma: „Noi facem o operă de încurajare a cerșetoriei, în loc să facem o operă de adevărată asistență socială. Or, adevărata asistență publică trebuie să intervină, să găsească posibilități de muncă pentru oamenii, femeile și familiile sărace, iar nu să le dea să mănânce mereu, transformându-i în adevărați paraziți sociali²⁹”.

Stenogramele conțin numeroase informații despre situația evreilor și măsurile luate de guvern pentru a aplica românizarea în economia națională, expulzările și arestările de străini, situația și starea Țiganilor, problemele pe care le ridicau refugiații din teritoriile ocupate de U.R.S.S., Ungaria sau Bulgaria și altele. Cum nu este posibil să ne referim la toată problematica inclusă în cele două volume de *Stenograme*, lăsăm cititorului bucuria de a descoperi și alte elemente de natură a-i completa imaginea despre un trecut atât de des „tratat” în conformitate cu „nevoile” unui regim politic sau altul.

CONSTANTIN HLIHOR

„Hrisovul”, Buletin al Facultății de Arhivistică, IV-V/1999, [310 p.]

Anul 1999 ne-a adus, între periodicele care se impun din ce în ce mai sigur, în ultimul timp, în câmpul istoriografic de la noi, numerele IV și V ale revistei „Hrisovul”, publicație autointitulată „Buletin al Facultății de Arhivistică”.

Editate cu pasiune, inteligență și evident talent managerial, numerele de față, ca și precedentele, constituie expresia efortului științific și redacțional al facultății amintite, prin corpul ei de profesori și specialiști, prin studenții săi, unii deveniți, între timp,

²⁷ *Ibidem*, vol. II, doc. nr. 21, p. 508.

²⁸ *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 2, p. 52.

²⁹ *Ibidem*, doc. nr. 4, p. 115.

absolvenți, precum și prin câțiva colaboratori din afara instituției, toți cu contribuții remarcabile pe temele propuse.

În acord cu specificul facultății ce editează publicația, numerele aflate aici în atenție se deschid, pe o linie instaurată de cele anterioare, cu rubrica *Dascăli și absolvenți ai Școlii Superioare de Arhivistică*. Acest grupaj îngăduie, în egală măsură, redescoperirea unor preocupări și figuri de cărturari, arhiviști și paleografi de altădată, dar și aprecierea meritată a activității fructuoase și îndelungate a unor personalități de astăzi ale arhivisticii și științei istorice românești. În ordinea enunțată, Pavel Mircea Florea prezintă *Un eminent student al Școlii superioare de arhivistică și paleografie – profesorul Ion Radu Mircea*, cărui îi face bibliografia operei și de la care același autor valorifică *O filă dintr-un caiet al unui student de altădată*. Cu instrumente bibliografice asemănătoare, Maria Dogaru îl înfățișează pe *Dan Cernovodeanu – Strălucit reprezentant al heraldicii românești*, Olga Cicanci îl omagiază pe *Ștefan Ștefănescu la 70 de ani*, iar Olimpia Guțu pe *Profesor doctor Maria Dogaru la 65 de ani*.

La rubrica *Studii și articole*, deliberat sau nu, își află locul două contribuții interesante, rod al unei cercetări mai îndelungate, referitoare la organizarea administrativă a Țărilor Române în epoca medievală și semnate de Constantin Burac, *Constituirea ținutului Fălciu (secolele XIV-XV)*, respectiv, de Melentina Bâzgan, *Structura județelor Țării Românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*. Un dens studiu asupra culturii românești vechi propune Olimpia Guțu sub titlul *Opinii privind identificarea unor copiiști moldoveni de manuscrise din prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în timp ce Claudiu-Victor Turcitu se referă la *Documentele karamanice din fondurile Arhivelor Naționale*. La rândul lor, regretatul Tudor Mateescu publică *Sigiliile românești din Dobrogea înainte de 1877*, Ion Toma are în atenție *Toponimia în convențiile de delimitare a granițelor Țărilor Române, apoi ale României în perioada 1775-1887*, iar Pavel Mircea Florea face aprecieri privind *Navigația pe râurile interioare ale Țării Românești în secolele XIV-XIX*. O revenire cu noi interpretări și date statistice asupra unei conscripții urbariale relative la *Colibașii din Branul de Sus la 1761* face Bogdan-Florin Popovici, în vreme ce Nicolae Isar îl prezintă, întemeiat pe documente publicate în anexe, pe *Royer Collard – corespondent al Principatelor Unite pentru studenții români de la Paris (1859-1862)*, iar Mihai Oprițescu abordează *Crearea Partidului Național Democrat*, al lui N. Iorga, în aprilie 1910.

În linia unei orientări afișate și în numerele precedente și stabilite programatic sub un nume ales să-i decodifice grăitor planurile, din numerele IV-V ale „Hrisovului” nu lipsește grupajul *Documente*. La acest capitol Ecaterina Anton publică *Statutul breslei lăcătușilor și săbierilor din Odorheiul Secuiesc (5 mai 1613)*, Silvia Corlățeanu-Grenciuc, *Două acte din 1801 referitoare la colonizarea „sârbilor” în Basarabia*, Maria Dogaru, *Diploma de înnobilare conferită lui George Hurmuzaki*, iar Ileana Ratcu, *Un manuscris inedit al lui Teodor Bălan*, articole reunite sub genericul *Din corespondența familiei Hurmuzaki*.

Neuitând că se adresează, în același timp, studenților și profesorilor, oamenilor mai tineri și celor cu state vechi de serviciu în Arhive, celor cu aplecare vădită spre latura teoretică a arhivisticii și științelor auxiliare ale istoriei, dar și practicienilor în aceste sectoare, „Hrisovul” își rezervă și în numerele IV-V un paragraf intitulat *Note, comentarii și instrumente de lucru*. Aici, Ana Cristina Halichias tratează *Latina de cancelarie din Țările Române: interpretare istorică sau/și cercetare lingvistică*, Rafael-Dorian Chelaru

expune *Instrucțiuni privind activitatea în arhivele transilvănene în secolele XVI-XVIII*, iar Stelian Ivan face aprecieri în legătură cu *Ocrotirea Fondului Arhivistic Național prin mijloacele Dreptului penal*. Sub același grupaj, Ana-Felicia Diaconu stabilește câteva repere istorice privind Muzeul „Alexandru Saint-Georges”, alături de care Laurențiu Ștefan Szemkovics descrie un izvor faleristic românesc, sub titlul *O decorație recentă cu valoare morală deosebită: „Crucea comemorativă a celui de-al doilea război mondial, 1941-1945”*.

Cele două numere ale „Hrisovului” se încheie cu rubricile uzuale pentru acest tip de publicație, respectiv *Cronici*, unde Maria Dogaru informează asupra mesei rotunde desfășurată în zilele de 25-26 septembrie 1998, la Palatul Parlamentului, sub genericul „Memorie și istorie: statele europene și drepturile cetățenilor secolului al XXI-lea”, *Recenzii și prezentări*, la care se fac aprecieri critice asupra unui număr de 12 apariții editoriale și manifestări științifice și culturale, și *Miscellanea*, unde sunt publicate numele absolvenților Facultății de Arhivistică – promoțiile 1996-1998.

Prezentarea succintă de mai sus arată cu claritate că, întocmai ca și primele trei tomuri de până acum, numărul dublu, IV-V, al „Hrisovului”, atribuit anului 1999, continuă meritoriu tradiția în curs de consolidare a revistei, care, prin cuprins și prin conținutul celor publicate, poate pretinde un statut superior celui de „buletin”, fie el și al Facultății de Arhivistică. Numerele prezentate pun în lumină o revistă științifică autentică, beneficiara unui program editorial și redacțional format, cu personalitate, echilibrat, desfășurat în pagină în condiții grafice ireproșabile, cu un sumar ce poate câștiga în deschidere și în mobilitate, sub rezerva unei varietăți mai mari de colaborări și colaboratori, ceea ce, să fim drepi, nu depinde în exclusivitate de membrii Colegiului de redacție. N-ar fi inutilă, de asemenea, o atenție și o rigoare mai pronunțată în structurarea sumarului, prin care, în numerele de față, de pildă, s-ar fi așezat bibliografia operei științifice a academicianului Ștefan Ștefănescu nu la grupajul de *Studii și articole*, ci la prima rubrică, în succesiunea logică a schiței de portret inserată aici.

Pe baza celor dovedite până în prezent, există premise sigure ca revista să-și întărească prestigiul și să progreseze.

TUDOR RĂȚOI

**Cristia Maksutovici, *Relațiile româno-albaneze, 1990-1996*,
București, Uniunea Culturală a Albanezilor din România,
1997, [127 p.]**

Autoare a mai multor articole și studii referitoare la interferențele culturale ale popoarelor și minorităților naționale din sud-estul Europei, cu deosebire dintre români și albanezi, precum lucrarea *Confluente culturale româno-albaneze* (1995), Cristia Maksutovici ne invită din nou, prin lucrarea *Relațiile româno-albaneze*, să cunoaștem istoria recentă a relațiilor tradiționale de prietenie și colaborare statornicite, de-a lungul secolelor, între cele două popoare.

Pentru a avea o largă răspândire în diferite medii culturale, cartea este scrisă în limbile română, albaneză, franceză și engleză. Uniunea Culturală a Albanezilor din România, dat fiind importanța lucrării, a sponsorizat editarea ei.

În *Cuvântul înainte* (p. 4-14), profesorul Gheorghe Micu, ambasadorul României la Tirana, menționează contribuția autoarei la cunoașterea noii dimensiuni pe care relațiile româno-albaneze le-a statomcicit în uluma perioadă de timp, după instaurarea democrației în cele două țări.

Domnul ambasador Gheorghe Micu face precizarea că, bucurându-se de ospitalitatea poporului român și a autorităților române, albanezii din România și-au adus cea mai însemnată contribuție la renașterea națiunii albaneze, fiind sprijiniți de România în pregătirea, proclamarea și consolidarea independenței Albaniei, fapt deosebit de apreciat în Albania.

Consecventă în atitudinea față de Albania și albanezi, după înlăturarea regimurilor totalitare, România a sprijinit democrația instaurată în Albania, iar relațiile bilaterale de colaborare au reușit să atingă în 1996 un nivel ridicat. Acestea s-au concretizat în schimburile reciproce, vizitele oficiale la nivel guvernamental, parlamentar și al președinților celor două țări, creșterea substanțială a schimburilor comerciale, prezența la studii în România a 600 de tineri albanezi, mulți de origine aromână, ca bursieri, aceasta fiind un real sprijin în pregătirea de specialiști necesari dezvoltării economice, culturale și sociale a Albaniei. Strânsele relații între cele două țări s-au materializat și în conferințele de presă, interviurile acordate presei și T.V., expoziției de carte cu donații, zile ale muzicii românești, traducerea și publicarea unor cărți din literatura română.

Un aport însemnat la desfășurarea acestor activități și-au adus Uniunea Culturală a Albanezilor din România, Asociația aromânilor din Albania, Asociația de prietenie Albania-România.

Profesorul Gheorghe Micu evidențiază rolul primordial al președintelui României, dl. Emil Constantinescu, și al președintelui Republicii Albania, dl. Sali Berisha, în apropierea dintre cele două popoare, fapt care va avea influențe pozitive și în Balcani.

Vorbind despre relațiile româno-albaneze din perioada 1990-1996, Cristia Maksutovici le împarte în trei perioade și anume: 1990-1993, în care ambele țări, în încercarea de a-și găsi drumul și a crea noile structuri pentru o democrație reală și pentru dezvoltarea unei economii de piață, au asimilat documentele organismelor europene privitoare la drepturile omului și protecția minorităților naționale.

A doua perioadă, 1994-1995, a dus la încheierea unor tratate și acorduri care să întărească relațiile dintre cele două state și care să lărgască cooperarea în diferite domenii. Autoarea le menționează: Tratatul de înțelegere, colaborare și bună vecinătate, Acordul economic și comercial, Programul privind colaborarea culturală și științifică etc.

După părerea autoarei, cea de-a treia perioadă, care a început în 1996, este o perioadă de consolidare și de punere în aplicare a acordurilor stabilite între Albania și România.

Toate acestea duc la concluzia că în viitorii ani vom asista la lărgirea formelor de colaborare în beneficiul ambelor țări, fiind create premisele necesare pentru noi realizări.

Marcând o etapă hotărâtoare în procesul de instaurare a democrației în ambele țări, autoarea, relevând progresul înregistrat, în această direcție, în anii 1990-1996, proclamă suveranitatea rațiunii în eternizarea diferitelor aspecte ale emancipării societății noi pe care aspirăm să o construim, cu convingerea și credința în triumful progresului material și cultural, atât al Albaniei cât și al României.

Nicolae Ciachir, Gelcu Maksutovici,*
Studii și documente despre istoria albanezilor din România,
București, Editura Arrarat, 1998, [208 p.]

Cartea cuprinde studii ale celor doi autori care, ocupându-se, cu precădere, de istoria Sud-Estului european, au acordat o atenție deosebită problemei albaneze.

În *Prefață* (p. 5-7; 8-10 în limba albaneză), semnată de istoricul de aleasă cultură și totodată președintele Uniunii Culturale a Albanезilor din România, Gelcu Maksutovici, se menționează că scopul apariției volumului este acela de creare a premiselor elaborării unei istorii a albanezilor din România, la care sunt invitați să-și aducă aportul toți cercetătorii. Aceasta, cu atât mai mult cu cât existența albanezilor pe pământ românesc este atestată documentar de peste 400 de ani, fapt care necesită o cercetare temeinică a documentelor din țară și străinătate, obligatorie pentru aprofundarea cunoașterii procesului evoluției istorice, în perspectiva alcătuirii unei istorii cât mai complete a albanezilor din România.

Conform autorului, cercetătorii mai au la dispoziție, pentru exprimarea punctului de vedere, revista „Albanezul” și „Anuarul Albanезul”, care publică articole, fotografii, documente referitoare la personalitățile Comunității albaneze din România, precum și la activitatea vechii societăți albaneze din perioada 1880-1953.

În studiul intitulat *Albanezii din România în contextul istoriei Albaniei și României* (p. 11-40), Gelcu Maksutovici face un scurt istoric al acestora, punând accentul pe sprijinul dat de personalități românești ca: Dinu Brătianu, V.A.Urechia, Vasile Alecsandri, Ioan Ghica, Lascăr Catargiu, P.P.Carp etc. mișcării culturale albaneze din România. Aceasta s-a manifestat pe mai multe planuri și anume: înființarea de societăți culturale, dar și prin editarea unor ziare, reviste, cărți școlare și lucrări în limba albaneză, culminând cu înființarea unei școli și biserici în limba albaneză.

Sprijinul dat de poporul român celui albanez s-a regăsit în entuziasmul cu care a fost întâmpinat la București actul proclamării independenței Albaniei, la 29 iulie 1913, aceasta cu atât mai mult cu cât Guvernul român s-a implicat în eveniment, sprijinind ideea și pe cale diplomatică.

Nicolae Ciachir și Gelcu Maksutovici, în studiul intitulat *Skanderbeg* (p. 41-48), prezintă una dintre marile figuri ale istoriei, eroul luptei de eliberare a poporului albanez, sărbătorit, la recomandarea UNESCO, în întreaga lume.

În *Contribuții la cunoașterea raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Albanезă* (p. 49-70), Gelcu Maksutovici arată că este necesară reluarea cercetărilor în această direcție, întrerupte datorită condițiilor nefavorabile create de desfășurarea celui de-al doilea război mondial și de instaurarea socialismului totalitar.

Aceasta, cu atât mai mult cu cât albanezii țin la păstrarea independenței lor naționale și pe plan religios, ca o dovadă a patriotismului și a dragostei de țară care există dincolo de considerentele religioase sau politice.

* Autorii, cunoscuți istorici ai Sud-Estului european, colaborează de câteva decenii la elaborarea unor studii de albanologie, publicând și ținând comunicări la diferite manifestări științifice, naționale și internaționale, desfășurate la București, Târgoviște, Constanța, Brăila, Tirana, Sofia, Priștina-Kosovo, Skopje, Belgrad etc.

În continuare, este prezentată o *Scrisoare* adresată onorabilului președinte al Societății „Bashkimi” („Unirea”) din București (p. 71-73); *Statutul Comunității Ortodoxe Albaneze din București* (p. 74-78) și *Albanezii din Brăila* (p. 79-142), de Nicolae Ciachir. Autorul insistă asupra temelor majore – *Brăila în timpul ocupației otomane (1540-1828)*; *Brăila românească în anii după eliberare (1829-1848)*; *Albanezii din România de la recunoașterea independenței de stat (1878) și până la proclamarea statului albanez de sine stătător (1912)*.

În încheiere, Nicolae Ciachir menționează că studiul l-a întocmit pe baza documentelor existente în arhivele românești, care l-au ajutat să prezinte rolul Brăilei în perioada de emancipare a națiunii albaneze.

În cadrul unei scrisori (p. 143-145) adresate dlui Gelcu Maksutovici, la 20 iulie 1977, Nik Pemma îi face acestuia cunoscute evenimentele din Albania desfășurate cu ocazia revoluției populare, din iunie 1924.

La rândul său, în aprilie 1998, Gelcu Maksutovici face precizări (p. 146-147) privind scrisoarea ziaristului, diplomatului și patriotului de aleasă cultură Nik Pemma, locuitor al Bucureștiului.

Pentru a prezenta o imagine cât mai completă a bunelor relații existente între români și albanezi, Gelcu Maksutovici prezintă studiul intitulat *Solidaritatea românilor cu rezistența antifascistă albaneză* (p. 148-165) și *România și lupta pentru emancipare națională, politică a popoarelor oprite din Europa central-sud-estică* (p. 166-197). Domnia sa accentuează faptul că „poporul român, înțelegând, ca nimeni altul, însemnătatea luptei de eliberare națională, va susține, cu toată sinceritatea, pe cea a popoarelor vecine, devenind, fără nici o exagerare, protectorul lor”. În continuare, autorul, mergând pe firul ideii evocate, apreciază că: „Nu există popor, în această zonă a Europei, care să nu fi beneficiat de solidaritatea românilor, iar la nevoie, de cea mai largă ospitalitate, cu sprijin moral și material”.

Fiecare studiu este însoțit de note de subsol, iar la sfârșitul cărții sunt cuprinse ilustrații care prezintă un grup de albanezi din Brăila anului 1911; piatra funerară a prințului Wilhelm de Wied – fost rege al Albaniei în 1914 – aflată în incinta Bisericii Luterane din București; apel semnat de scriitorul de origine albaneză Victor Eftimiu și fotografia copertelor unor lucrări semnate de Nicolae Iorga, I.A.Candrea și Gelcu Maksutovici, privind *Istoria Albaniei și a poporului albanez*; *Limba albaneză și raporturile ei cu limba română*; *Istoria comunității albaneze din România*.

Volumul reprezintă o selecție bine documentată din creația autorilor, care, peste barierele de timp și spațiu, aduc la lumină noi informații despre evenimente istorice referitoare la albanezi și la raporturile acestora cu românii, de o așa manieră încât retrospectiva devine creatoare prin procedeul complex folosit și verificat documentar. Lucrarea face parte dintre acele cărți care trebuie deschise și închise după un anume ceremonial.

LIDIA BRÂNCEANU

**Publicații străine intrate în Biblioteca documentară
a Arhivelor Naționale în anul 1999**

Volume

1. *A Magyar Országos Levéltár Fondjainak Es Allagainak Jegyzéke*, Budapest, 1996
2. *A philosophy of audiovisual archiving*, Paris, 1998
3. *Acces to Archives. Legal aspects. Proceedings of the Thirthy-Second International Conference of the Round Table on Archives*, Edinburg, 1997, Paris, 1998
4. *Allemagne faits et réalités*, Francfort/Main, 1997
5. *Annual Report 1997 of the European Commission on Preservation and Access*, Amsterdam, 1998
6. *Aportes para una Argentina plural*, Beunos Aires, 1999
7. *Archives de France, Catalogue 1998*, Paris, 1998
8. *Archivio di Stato di Pistoia. Archivio di Gabinetto della Sottoprefettura poi Prefettura din Pistoia (1861-1994). Inventari*, Roma, 1998
9. *Archivio di Stato di Roma. L'archivio del Genio Civile di Roma. Inventari*, Roma, 1998
10. *Archivio Gaetano Salvemini. I. Manoscritti e materiali di lavoro*, Roma, 1998
11. *Archivio y coleccion Los Lopez. Vicente López y Planes. Vicente Fidel López. Lucio Vicente López*, Buenos Aires, 1999
12. *Az Alsó-Es Középszintii Oktatás 1848/49. Ben. A.Vallásés Közoktatásügyi Minisztérium válogatott inatainak tükrében*, Budapest, 1997
13. *Az MSZMP központi vezető szervei üleseinek napirendi Jegyzékei. I.Kötet 1956-1962*, Budapest, 1995
14. *Banque Internationale d'Information sur les Etats Francophones (BIEF). Rapport annuel 1997*, Hull, 1997
15. *Bibliografia di Alberto Aquarone*, Roma, 1998
16. *Budesarchiv, Russischer Staatlicher Archivdienst, Russisches Staatliches Militararchiv. Reichswehr und Rote Armee. Dokumente aus den Militararchiv Deutschlands und Russlands. 1925-1931*, Koblenz, 1995
17. *Carmen Sylva. Elisabeth Königin von Rumänien (1843-1916)*, Neuwied, 1999
18. *Centre de Recherches sur la conservation des Documents Graphiques*, Paris
19. *Council for Cultural Cooperation. Books and archives. Interim report (1992-1995)*, Strasbourg, 1996
20. *Das Bild des anderen in Sibenbürgen. Stereotype in einer multiethnischen Region*, Köln, Weimar, Wien, 1998
21. *Das Institutionserbe der Monarchie das Fortleben der Gemeinsamen Vergangenheit in den Archiven*, Wien, 1998
22. *Dejiny Ustredniko Archivu Ceskéhó Státu*, Praha, 1992
23. *Deutsche Sprache und Literatur in Südosteuropa. Archivierung und Dokumentation*, München, 1996

24. *Digitizing historical pictorial collections for the Internet*, Washington, Amsterdam, 1998
25. *Direction des Archives de France. Bâtiments d'Archives. Vingt ans d'architecture française. 1965-1985*, Paris, 1986
26. *Disputed archival claims. Analysis of an international survey. A RAMP study*, Paris, 1998
27. *Documenti per la storia delle relazioni italo-polache (1918-1940). Dokumenty dotyczące historii stosunków polsko-właskich (1918-1940r)*, Roma, 1998
28. *East Asian Archives. The Third General Conference of Eastica (14th to 17th october 1997, Tokio, Japan)*, Tokio, 1998
29. *Facts about Germany, Frankfurt/Main*, 1997
30. *Fonti per la storia del brigantaggio postunitario conservate nell'Archivio Centrale dello Stato*, Roma, 1998
31. „*Freiheit, die ich meine ...*“ *Ein Leitmotiv deutscher Dichtung. 1517-1945*, Koblenz, 1981
32. *Függetlenbégi nyilatkozat. 1849*, Debrecen, 1999
33. *Gli archivi del Centro Recherche Giuseppe Di Vittorio. Inventari*, Roma, 1998
34. *Guide pour la gestion archivistique des documents électroniques*, Paris, 1997
35. *Guidelines on disaster prevention and control on archives*, Paris, 1997
36. *Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Kabinettarchiv. Magyar Országos Levéltár, Filmtár. A Staatskonferenz (Konferenz, Ministerialkonferenz). Magyar Vonatkozású Iratai (A-, B-, S- sorozat). 1809-1848, Repertorium*, Budapest, 1998
37. *Iacopo Ammannati Piccolomini Lettere (1444-1479)*, Roma, 1997
38. *Italia Judaica. Gli ebrei nello Stato pontificio fino al Ghetto (1555). Atti del VI Covegno Internazionale. Tel Aviv, 18-22 giugno 1995*, Roma, 1998
39. *Kennerly David Hume. Photo Op.*, Austin, 1995
40. *L'archivio della Giunta per l'Inchiesta agraria e sulle condizioni della classe agricola in Italia (Inchiesta-Jacini). 1877-1885, Inventario*, Roma, 1998
41. *L'interdépendance des archives. Actes des Vingt-Neuvième et Trente et Unième Conférences Internationales de la Table Ronde des Archives*, Paris, 1998
42. *La numérisation au service de la préservation et de la valorisation des archives. Journées d'étude de la Direction des Archives de France*, Paris, 1998
43. *La seconde guerre mondiale. Guide des sources conservées en France. 1939-1945*, Paris, 1994
44. *Le commende dell'ordine di S.Stefano. Atti del convegno di studi. Pisa, 10-11 maggio 1991*, Roma, 1997
45. *Le financement des archives. Actes de la Vingt-Huitième Conférence Internationale de la Table Ronde des Archives, XXVIII, Haarlem, 1991*, Paris, 1991
46. *Les contentieux archivistiques. Analyse d'une enquête internationale. Un étude de RAMP*, Paris, 1998
47. *Les deportes de Malte et les allegations Armeniennes*, Ankara, 1998

48. *Les Services d'Archives en France. Annuaire/1999*, Paris, 1999
49. *Magyar Országos Levéltár*, Budapest, 1997
50. *Magyarországi. Diszes Levelek, Levélpapírok. Es Számlák a 19-20 Században. A Magyar Országos Levéltár Kiállítása. 1999 június 10 - december 15. Katalógus*, Budapest, 1999
51. *Manuale di diplomatica per la Germania e l'Italia*, Roma, 1998
52. *Manuelita Rosas y Antonino Reyes. El olvidado epistolario (1935-1955)*, Buenos Aires, 1998
53. *Monumenti e oggetti d'arte nel Regno d'Italia*, Roma, 1997
54. *National Archives of Japan*, Tokio, 1998
55. *Oil trenches and environmental destruction in Kuwait one of Iraq's crimes of aggression*, Almansouria, 1998
56. *Per la storia del mezzogiorno medievale e moderno – Studi in memoria di Jole Mazzoleni*, Roma, 1998
57. *Per la storiografia italiana del XXI secolo. Seminario sul progetto di censimento sistematico degli archivi di deposito dei ministeri realizzato dell' Archivio Centrale dello Stato. Roma, 20 aprile 1995*, Roma, 1998
58. *Philosophie de l'archivistique audiovisuelle*, Paris, 1998
59. *Rapport du Directeur des Archives de France sur l'activité des Services d'Archives Publics en 1997*, Paris, 1998
60. *Regesta imperii. II. Sächsische Zeit. Fünfte Abteilung. Papstregesten 911-1024*, Wien, Köln, Weimar, 1998
61. *Relacion historica de Calchaqui escrita por el misionero jesuita P.Hernando de Torreblanca y remitida al Padre Rector Lauro Núñez en 1696*, Buenos Aires, 1999
62. *Selecting research collections for digitization*, Washington, Amsterdam, 1998
63. *Szekfü Gyula követ és a moszkvai magyar követség, jelentései (1946-1948)*, Budapest, 1998
64. *Tanulmányok Borsa Iván Tiszteletére*, Budapest, 1998
65. *The „Armenian Question“. Conflict, trauma and objectivity*, Ankara, 1999
66. *The Iraqi war criminals and their crimes during the Iraqi occupation of Kuwait. A legal reading in the documents of the Iraqi war crimes against Kuwait and its people*, Almansouria, 1998

Periodice

1. „Archivni Časopis“, Praha, 1998
2. „Archivum“, München, 1999
3. „Arhiven Pregled“, Sofia, 1997, 1998
4. „Arhivski Vjesnik“, Zagreb, 1997, 1998
5. „Arkistolaitos“, Helsinki, 1994, 1997, 1998
6. „Belleten“, Ankara, 1998
7. „Boletín de Información“, Madrid, 1998
8. „Boletino del C.I.R.V.I.“, Roma, 1995, 1996

9. „Bulletin“, Paris, 1995, 1998
10. „Bulletin de L'UNISIST“, Paris, 1997
11. „Căminul Românesc“, Geneva, 1998
12. „Der Archivar“, Köln, 1998, 1999
13. „Etudes Balkaniques“, Sofia, 1997, 1998
14. „Istoriceski Pregled“, Sofia, 1997, 1998
15. „Janus“, Dordrecht, 1998
16. „Journal of the Pakistan Historical Society“, Karachi, 1997
17. „Kitanomaru“, Tokio, 1998
18. „Kokoritsu – anual report“, Tokio, 1997
19. „Koreana“, Seul, 1997, 1998, 1999
20. „L'Ecluse“, Quebec, 1998, 1999
21. „Leveltari Közlemenyek“, Budapest, 1997
22. „Lingvistique Balkanique“, Sofia, 1996
23. „Mitteilungen aus dem Bundesarchiv“, Koblenz, 1998
24. „Newsletter“, Istanbul, 1998
25. „Otecestvenie Arhivi“, Moscova, 1998
26. „Prologue“, Washington, 1997, 1998, 1999
27. „Rassegna degli Archivi di Stato“, Roma, 1997
28. „Revue Bulgare d'Histoire“, Sofia, 1997, 1998
29. „Sauvegarde et conservation des photographies, dessins, imprimés et manuscrits“, Paris, 1991
30. „Sbornik Archivnich Praci“, Praha, 1998
31. „Slovenska Archivistika“, Bratislava, 1998
32. „Südostdeutsche Vierteljahresblätter“, München, 1998, 1999
33. „The Record“, Washington, 1998
34. „Zeitschrift für Kulturaustausch“, Stuttgart, 1997, 1998

CAMELIA COJOCARU